

עודכן ב- 15/07/2010 02:29

ארי שביט | השכלה מאבדת גובה

תחילה החדשות הטובות: בעשרים השנים האחרונות התחוללה מהפיכה של ממש בהשכלה הגבוהה בישראל. מספר המוסדות האקדמיים עלה מ-21 ל-63. מספר הלומדים לתואר שלישי עלה מ-3,910 ל-10,300. מספר הסטודנטים הכולל עלה מ-76 אלף ל-260 אלף. בתקופה שבה זכו חמישה ישראלים בפרס נובל עלה שיעור הישראלים הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות מכ-23% לשנתון ב-1990 לכ-47% לשנתון ב-2010.

דמוקרטיזציה מהירה, סוחפת ולא מתוכננת גרמה לכך, שבתוך תקופה קצרה היתה ישראל למדינה מובילה בתחום הנגישות להשכלה גבוהה וללימודים אקדמיים.

מנגד, החדשות הרעות: ב-1990 היתה ישראל המדינה הראשונה בעולם במספר הפרסומים המדעיים האיכותיים לנפש. היום היא במקום החמישי, ומידרדרת. ב-1990 היו יותר ממחצית אנשי הסגל האקדמי הבכיר בגיל הפריור המדעי: פחות מבני 45. היום יותר ממחצית אנשי הסגל האקדמי הבכיר הם בני 55 ומעלה. ב-1990 היה היחס המספרי בין מרצים לסטודנטים 16:1. היום הוא 24:1.

בתוך עשרים שנים האקדמיה הישראלית הזדקנה מאוד והידלדלה מאוד. חוגים שהיו מהטובים בעולם נהפכו למדבר צייה. מחלקות שהיו בעלות מוניטין בינלאומיים נותרו בלא דור המשך. במדעי החברה אפרוריות, במדעי הרוח דלות, במדעים המדויקים משבר. ההשכלה הגבוהה, שהיתה מקור העוצמה של ישראל, נהפכה לנקודת התורפה שלה.

איפה טעינו? טעינו פעם אחת, בכך שבתקופה שבה מרבית המדינות המפותחות הגדילו את תקציב האקדמיה אנחנו שחקנו אותו. טעינו בפעם השנייה, בכך שנכנענו ללחצים פופוליסטיים והקטנו את שכר הלימוד שהסטודנטים משלמים. טעינו בפעם השלישית, בכך שהנחנו לאקדמיה לנהל את עצמה באופן כושל ולשעבד חלק ניכר ממשאביה לתשלום גמלאות לגמלאיה. טעינו בפעם הרביעית, בכך שהנחנו לדמוקרטיזציה המבורכת לבוא על חשבון המצוינות הדועכת ואיבדנו את המחויבות לאליטיזם אקדמי. טעינו בפעם החמישית, בכך ששכחנו שכל אשר כאן - ביטחון, כלכלה, איכות חיים - מקורו ביכולתנו להיות מעצמה של מדע פורץ דרך והשכלה גבוהה מאוד.

התוצאה של חמש טעויות אלה היתה חמורה. האוניברסיטאות שעמדו על סף פשיטת רגל בשנות האלפיים נאלצו לחתוך בבשר החי. באוניברסיטת תל אביב, למשל, ירד מספר התקנים מכ-1,400 לפחות מאלף. החמיר את המצב האופן קצר הראות של החיתוך: בכירים שפרשו לא הוחלפו בצעירים. לכן הסגל

האקדמי הזדקן והתנוון, היתה בריחת מוחות חסרת תקדים. אקדמיה צעירה, תוססת ומצטיינת היתה בתוך עשור לאקדמיה מבוגרת, מותשת ובינונית.

בשנה האחרונה הכין ראש הוועדה לתכנון ולתקצוב תוכנית הצלה להשכלה הגבוהה. על פי התוכנית של פרופ' מנואל טרכטנברג, יוקמו באוניברסיטאות 30 מרכזי הצטיינות, יוחזרו ארצה מדענים מבריקים, ויימצא מקום לכ-2,000 אנשי סגל חדשים, צעירים ומבטיחים. אם הממשלה תתרום את שלה, הסטודנטים יתרמו את שלהם והממסד האקדמי יתרום את שלו, יהיה אפשר להתחיל להתמודד עם התופעה המכלה את האקדמיה. בעלות של כחצי מיליארד שקל בשנה הקרובה ושל 2 מיליארד שקל בחומש הקרוב יהיה אפשר לחולל תמורה.

האם די בתוכנית זו? לא ברור. מן הראוי היה לגבש תוכנית שאפתנית בהרבה, שתזניק את האקדמיה מהר וגבוה. ואולם תוכנית טרכטנברג היא המינימום ההכרחי. אם לא תאומץ, משבר ההשכלה הגבוהה יהיה למשבר חסר תקנה.

היום תתכנס הממשלה לדיון על תקציב המדינה. המשאבים מעטים והצרכים רבים: ביטחון, בריאות, רווחה, תשתיות. ואולם ההצעה החשובה ביותר המונחת על השולחן היא ההצעה לחדש את התשתית האקדמית של ישראל. האחריות המונחת על כתפי בנימין נתניהו, יובל שטייניץ וגדעון סער כבדה. אם לא יעשו היום את המעשה הנכון - לישראל לא תהיה עוד השכלה גבוהה מאוד. כמו האקדמיה כך גם המדינה תשקע בבצעה של בינוניות חסרת תוחלת.

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון